

İBNÜ'n-NABLUSİ

(ابن النابلسي)

Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed
b. Sehl eş-Şehîd er-Remlî
(ö. 363/974)

Fâtîmî Halifesi

Muiz-Lidînilâh'ın emriyle öldürülen
fakih ve muhaddis.

Nablus'ta doğdu. Saîd b. Hâşim et-Ta-berânî, Muhammed b. Hasan b. Kuteybe ve Muhammed b. Ahmed er-Remlî gibi âlimlerden hadis tahsil etti. Kendisinden Temmâm er-Râzî, Abdülvehhâb b. Ca'fer el-Meydânî, Ali b. Ca'fer en-Nablusî ve Dârekutnî rivayette bulundular. Nablus hatibi olarak da tanınan ve Nablus'tan göç edip Remle'ye yerleşen İbnü'n-Nablusî'nin burada verdiği hadis derslerini kalabalık bir topluluk takip etmiş. Kâdî Abdülcebbar onun için "Şam fukahasının reisi" ifadesini kullanmıştır.

Suriye'de teravîh namazını yasaklayan ve Sünnî halifeleri övenleri şiddetle cezalandıran Fâtîmî Halifesi Muiz-Lidînilâh'ı zemmettikten sonra İbnü'n-Nablusî'nin şöhreti yayıldı. Mısır'dan sonra Remle ve Dimaşk'ı da ele geçiren ve siyasetlerinin temel amacı şîliği yaymak olan Fâtîmîler hakkında, elinde on ok bulunsa, onlardan birini Rumlar'a, dokuzunu Fâtîmîler'e karşı kullanacağını, bunlarla savaşmanın her müslümana farz olduğunu ilân eden İbnü'n-Nablusî bu konudaki tavrını açıkça ortaya koydu. Fâtîmî kumandanı Cevher es-Sikillî'nin tehdidi üzerine Remle'yi terketmek zorunda kalan İbnü'n-Nablusî, önce Remle-Dimaşk yolu üzerinde Ekvâhu Bâniyâs'ta bir süre inzivâyâ çekildikten sonra Dimaşk'a kaçtı. Orada Fâtîmîler'e karşı sonuçsuz kalan birkaç direniş hareketinde önemli rol oynadı. Fâtîmîler'e yardım eden Zâlim b. Mevhûb'un ihbarı üzerine yakalanıp Fâtîmî ordu kumandanı Ebû Mahmûd b. Ca'fer b. Felâh el-Kûtâmî tarafından bir ağaç kafes içerisine konularak Mısır'a gönderildi (Şevval 363 / Temmuz 974). Sarayda Cevher veya bizzat Halife Muiz tarafından sorgulandı. Meşhur ok meselesiyle ilgili sözlerin kendisine ait olduğunu kabul eden İbnü'n-Nablusî'nin, onları eleştirmesine gerekçe olarak ümmetin dinini değıştirdiklerini, sâlih kişileri öldürdüklerini ve ilâhî nuru söndürdüklerini söylemesi üzerine Halife Muizz'in emriyle zincire vurularak deve üzerinde Kahire sokaklarında dolaştırıldı, daha sonra görevlendirilen bir yahudi tarafından diri diri derisi

yüzölerek öldürüldü. Bazı kayıtlara göre derisine saman doldurularak cesediyle birlikte darağacına çivilendi. Dârekutnî, İbnü'n-Nablusî'nin öldürülmesi olayını anlatırken derisi yüzüldüğü sırada bile metanetini kaybetmediğini ve, "Bu kitapta yazılıdır" (el-İsrâ 17/58) dediğini belirtmiştir (bk. Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVI, 148). Doğruyu söylemedeki cesareti ve müstağni tavrıyla tarihe geçen İbnü'n-Nablusî, İhşîdî Emîri Kâfûr'un gönderdiği parayı, "Biz yalnız Allah'a kulluk eder ve yalnız O'ndan yardım dileriz" (el-Fâtîha 1/5) diyerek reddetmiştir (İbnü'l-Cevzî, VII, 82). Ahfadının VIII. (XIV.) yüzyılda Nablus'ta "Şehidoğulları" diye anıldığı bilinmektedir (İbn Kesîr, XI, 284).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kıftî, *el-Muhammedûn mine's-suşu'arâ* (nşr. Riyâd Abdülhamîd Murâd), Dimaşk 1395/1975, s. 164-165; Kâdî Abdülcebbar, *Teşbîtü delâ'illü'n-nübüvve* (nşr. Abdülkerîm Osman), Beyrut 1966, II, 608; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VII, 82; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, III, 286; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm: sene 351-380*, s. 310-312; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, XVI, 148-150; Safedî, *el-Vâfi*, II, 44-45; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 284; Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, I, 515; Thierry Bianquis, "Ibn al-Nablusî, un martyr sunnite au IVe siècle de l'Hégire", *Isl.*, XII (1974), s. 45-65.

MEHMET ALİ SÖNMEZ

İBNÜ'n-NAHVİ

(ابن النحوي)

Ebû'l-Fazl Yûsuf b. Muhammed
b. Yûsuf et-Tevzerî
(ö. 513/1119)

el-Kaşîdetü'l-münferice
adlı manzumesiyle tanınan
şair ve nahiv âlimi.

433 (1041) yılında Tunus'un Tervzer kasabasında doğdu. Derslerinde nahiv ilmine ağırlık verdiği için İbnü'n-Nahvî künyeyle tanındı. Öğrenimine Tervzer'de başladı. Ardından Kayveran'a giderek Abdülcelîl er-Rabâî ed-Dîbâcî, Abdülhâlik es-Süyûrî, Ebû Abdullah el-Mâzerî ve Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Lahmî gibi âlimlerin derslerine devam etti. Öğrenimini tamamladıktan sonra Tunus'ta ders vermeye başladıysa da yöneticilerle anlaşamayıp buradan ayrıldı. Bir süre Bicâye (Bougie) yakınlarındaki Benî Hammâd Kalesi'nde kaldı, ardından Sicilmâse'ye ve Fas'a gitti. Sert bir tabiata sahip olması sebebiyle bu şehirlerde fazla barınamayıp Benî Hammâd Kalesi'ne geri döndü. Buradan hacca gitmek üzere yola çıktı ve uzun süren hac seyahatinden sonra yine

Benî Hammâd Kalesi'ne döndü ve burada vefat etti. Şiirlerinden hac dönüşü bir müddet Mısır'da kaldığı anlaşılmaktadır.

Gazzâlî'ye son derece bağlı olan İbnü'n-Nahvî'nin, ramazan aylarında otuza bölüğü *İhyâ'u 'ulûmi'd-dîn*'i her gün bir kısmını okumak suretiyle hatmettiği kaydedilir. Tervzer'deki çiftliğinin geliriyle geçinen İbnü'n-Nahvî, Ebû Muhammed et-Tâherî, Ebû Abdullah İbnü'r-Remmâme ve Ebû İmrân es-Sanhâcî gibi birçok öğrenci yetiştirmiştir. Kendisine nisbet edilen bazı kerâmetler İbn Hirzihim tarafından nakledilmiştir.

İbnü'n-Nahvî'nin *el-Kaşîdetü'l-münferice* (*el-Ferec ba'de's-şidde*, *Ümmü'l-ferec*, *el-Fütûh*, *el-Münferice*) adlı kasidesini, kendisi Tervzer dışında iken malının gaspedildiğini duyması üzerine nazmettiği rivayet edilir. Allah'a teslimiyeti dile getiren bu kaside büyük bir üne kavuşmuş, sıkıntılı ve kederli insanların virdi haline gelmiştir. Sübkî *el-Kaşîdetü'l-münferice*'nin ism-i a'zamı içerdiğine, bu sebeple kasideyi dua olarak okuyan kişinin duasının mutlaka kabul olacağına inanıldığını söyler (*Tabakât*, VIII, 60). Nüshalarına göre kırk ile elli beyit arasında değişen kaside, çok az kullanılan ve "feilûn" tef'ilesinin sekiz defa tekrarından oluşan "habeb" bahrinde yazılmıştır. *el-Kaşîdetü'l-münferice* şerhleriyle birlikte birçok defa basılmış (İstanbul 1290, 1302; Bombay 1299, Bulak 1303; İskenderiye 1304), üzerinde şerh, tercüme, tahmîs, tesbî', taştîr, taklid, muâraza ve tazmîn türü çalışmalar yapılmıştır. Ebû Yahyâ Zekeriyâ b. Muhammed el-Ensârî'nin *el-Eq-vâ'ü'l-behice fî ibrâzi deķâ'ikü'l-Münferice* (İstanbul 1302; Kahire 1323; Ceza-yir 1854-1855) ve İsmâil Rusûhî Ankara-vî'nin *el-Hikemü'l-münderice fî şerhi'l-Münferice* (Bulak 1300) adlı şerhleri basılmıştır. Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Abdurrahman el-Bicâî en-Nekâvûsî'nin *el-Envârü'l-münferice fî başı esrâri'l-Münferice* adlı şerhinin girişinde İbnü'n-Nahvî'nin biyografisine de yer verilmiştir (kasidenin diğer şerhleriyle bunların yazma nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL* [Ar.], V, 110-111; Muhammed Ezher Bâi, sy. 29 [1988], s. 178-180). Abdullah b. Hayreddin el-Bergamavî tarafından Türkçe'ye çevrilip şerhedilen kasideyi Hüseyin b. Es'ad el-Müeyyedî Farsça'ya tercüme etmiştir.

el-Kaşîdetü'l-münferice Ahmed b. Âmir et-Teazzî, Ebû Bekir İbn Hamsîn, İbnü's-Şübbât et-Tevzerî, Alâeddin el-Fükâî,

İbn Nuaym el-Kurtubî, Abdülhamîd Harpûtî ve İbn Melik el-Hamevî tarafından tahmîs edilmiş, son tahmîs kasidenin metniyle birlikte yayımlanmıştır (İskenderiye 1304). Abdülhamîd Harpûtî'nin tahmîsiyle oğlu Kemâleddin Harpûtî'nin buna yazdığı şerh ile (Ma'mûretülazîz 1317) adı bilinmeyen bir kişi tarafından yapılan Türkçe tahmîs de basılmıştır (İstanbul 1290). Kaside için yazılan sekiz tahmîsi Sellâm b. Ömer el-Mizâhî *el-Le'âli'ü'l-mübeherce fî tahmîsi'l-Münferice* adıyla bir araya getirmiştir. Kaside üzerine, Mustafa b. Kemâleddin es-Siddîki ile Abdülganî b. İsmâil en-Nablusî ve diğer bazı kimseler taklid, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Ahmed ed-Dimaşkî tazmîn (taştîr), Cemâleddin Muhammed İbnü'l-Vefâ tesbî' Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Buhârî ile Muhammed b. Abdürrahîm b. Yahbiş et-Tâzî muâraza tarzında çalışmalar kaleme almışlardır. Bunun dışında *el-Vaşıyye* adlı bir risâle-siyle, hocası Şukrâtî'si'nin kasidesinin ta'sîri olan *ed-Dibâcû'l-müneşşer ve'l-minhâcû'l-mu'aşşer* adlı uzun bir manzumesi olduğu bilinen İbnü'n-Nahvî'nin kaynaklarda bazı şiirlerine de rastlanmaktadır (Kâdî İyâz, I, 252; İmâdüddin el-İsfahânî, I, 326; İbnü'z-Zeyyât et-Tâdilî, *et-Teşevvuf ilâ ricâli't-taşavvuf* (nşr. A. Voor), Rabat 1958, s. 72-78; İbnü'l-Ebbâr, *et-Tekmilâ* (nşr. F. Codera), Madrid 1882, II, 740; Ebû Muhammed el-Abderî, *er-Rihletü'l-Magribiyye* (nşr. Muhammed el-Fâsî), Rabat 1968, s. 52-59; İbn Abdülmelik, *ez-Zeyl ve't-tekmile li-kitâbe'l-Meuşûl ve's-Şıla* (nşr. Muhammed b. Şerîf), Rabat 1984, s. 434-436; Gubrinî, *‘Unvânü'd-dirâye* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1969, s. 326-333; İbn Ebû Zer', *el-Enisû'l-mu'trib*, Rabat 1972, s. 33-34; Sübkî, *Tabakât* (Tanâhî), VIII, 56-60; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, II, 362; İbn Meryem, *el-Bustân fî zikri'l-euliyâ' ve'l-ulemâ' bi-Tilimsân* (nşr. İbn Ebû Şeneb), Cezayir 1326/1908, s. 299-304; İbnü'l-Kâdî, *Cezvetü'l-iktibâs*, Rabat 1974, II, 552; Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî, *Neylû'l-ibtihâc* (İbn Ferhûn, *ed-Dibâcû'l-müzheb* içinde), Kahire 1329, s. 349-351; Keşfü'z-zunûn, II, 1346-1347; Serkis, *Mu'cem*, I, 266-267; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, s. 126; Brockelmann, *GAL*, I, 316; *Suppl.*, I, 473-474; a.e. (Ar.), V, 109-112; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, V, 106-109; Ahmed b. İbrâhim el-Buhtûrî, *el-Cedid fî edebi'l-cerid*, Tunus 1973, s. 55-61; Mahfûz, *Terâcimü'l-mü'ellifin*, V, 19-25; Muhammed Ezher Bâý, "İbnü'n-Nahvî: Hâyâtühü ve âşârüh", *Havliyyâtü'l-Câmi'ati't-Tunisîyye*, sy. 29, Tunus 1988, s. 173-189; Hasan Saferî-i Nâdirî, "İbn Nahvî", *DMBİ*, V, 11.

İbnü'n-Nahvî'nin
el-Kaşidetü'l-münferice'sinin
ilk iki sayfası
(Süleymaniye Ktp.,
Reşid Efendi,
nr. 519/7)

İBNÜ'n-NAKİB el-HALEBÎ (ابن النقيب الحلبى)

Garsüddin Halil b. İbrâhîm
b. Şihâbiddin el-Himsî
el-Halebî el-Kostantînî
(ö. 971/1563)

Hekim ve çok yönlü âlim.

10 Muharrem 900 (11 Ekim 1494) tarihinde Halep'te doğdu. Aslen Humuslu bir aileye mensuptur. Tahsiline Halep'te başlayarak temel din eğitiminin yanı sıra dil, edebiyat, matematik, astronomi, mantık ve felsefe okudu. Dimaşk'ta İbnü'l-Mekkî'den tıp ve daha sonra gittiği Kahire'de Ahmed b. Abdülgaffâr'dan ferâiz, aritmetik, mîkât, geometri, mûsiki ve tıp, Kadî Zekeriyâ el-Ensârî'den hadis ve diğer dinî ilimler, Şemseddin Muhammed el-Mısırî el-Felekî'den astronomi dersleri aldı. Öğrenimini tamamlayınca Kahire'deki çalışmaları dikkatini çeken Sultan Kansu Gavri tarafından saraya çağrılarak oğlunun eğitimiyle görevlendirildi. Bu sırada Osmanlılar'a esir düştü ve Kansu Gavri'nin oğluyla birlikte İstanbul'a götürüldü. İstanbul'da kendisine önerilen resmî görevleri kabul etmeyerek ilim meclisleri oluşturdu ve aralarında bazı devlet adamlarının da bulunduğu hastalarının ödediği tedavi ücretiyle ve talebelerinin hediyele-riyle geçimini sağladı. 1521'de Dimaşk'a giderek Emeviyye Camii'nde ders verdi. Bir ara İstanbul'a geri geldiyse de kısa süre sonra tekrar Dimaşk'a döndü (1547); ardından da Mısır'a gitti. 1557'de İstanbul'a yerleşti ve burada vefat etti. Kendisi gibi tabip olan oğlu Garsüddinzâde

Mehmed Muhyiddin hekimbaşılığa kadar yükselmiştir.

İbnü'n-Nakib'in, asıl ününü sağlayan tıp ve astronominin yanında matematik, felsefe, mûsiki ve edebiyat gibi alanlarda geniş bilgisi vardı. Ancak günümüze ulaşan ve kaynaklarda adı geçen eserlerinin sadece astronomi ve aritmetik üzerine olduğu görülmektedir. Onun bu ilimlere ait ölçüm aletleri yaptığı ve ayrıca şiir yazdığı da bilinmektedir.

Eserleri. 1. *el-İkdü'l-yemânî fî halli Zic-i İlhanî*. Nasîrüddin-i Tûsî'nin eserine yazdığı şerh olup İstanbul (Süleymaniye Ktp., Hafid Efendi, nr. 181/1) ve Kahire'de (Dârü'l-kütübî'l-Mısıriyye, Tal'at, Mîkât, nr. 226/1) birer nüshası bulunmaktadır. 2. *Buğyetü'l-tullâb fî'l-'amel bi-rub'î'l-us-turlâb*. Usturlap yapımından ve kullanımından bahseden bir eserdir (Princeton Üniversitesi Ktp., nr. 4918). 3. *Risâle fî'l-'amel bi'r-rub'î'l-muceyyeb fî 'ilmi'l-mîkât*. Vakit tayiniyle ilgili olup pek çok nüshası mevcuttur (Akpınar v.dğr., I, 147-148). 4. *Risâle fî ma'rifeti semti'l-kible ve'l-evkât* (Manisa İl Halk Ktp., nr. 470/4). 5. *Tezkiretü'l-küttâb fî 'ilmi'l-hisâb* (Kütahya Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Ktp., nr. 305/9). Eser, İbnü'n-Nakib'in öğrencisi Derviş Mehmed b. Lutfî tarafından 982'de (1574) Türkçe'ye çevrilmiştir (Kütahya Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Ktp., nr. 584). 6. *Ma'âle fî'd-ğarib ve'l-kısme ve't-teczîr fî'l-'amel bi'l-cedârî* (İstanbul Arkeoloji Müzesi Ktp., nr. 896/2). 7. *Uddetü'l-hâsib ve 'umdetü'l-mu-hâsib*. İbnü'l-Hâim'in *Nüzhetü'l-hüssâb* (*Nüzhetü'n-nüzâr*) adlı eserinin şerhidir (Dârü'l-kütübî'l-Mısıriyye, Felek – Riyâza, nr. 4301/1). 8. *Risâle fî 'ilmi'l-ceyb*. Ah-